

УДК 374.147:811.111

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ІНОЗЕМНОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ю.А.Рибінська

У статті висвітлено ключові аспекти підготовки майбутніх філологів до здійснення іноземномовної комунікації в професійній діяльності. Проаналізовано особливості підвищення рівня комунікативної компетентності майбутніх філологів. На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень з'ясовано особливості процесу формування іноземномовної комунікативної компетентності, де потрібно враховувати, що впливає на ефективність засвоєння іноземної мови.

У процесі дослідження доведено ефективність наступних методів та інструкцій еkleктичного й евристичного характеру: метод суб'єктивної домінанти, написання креативних перекладів, маевтики Сократа, творчого пошуку, римованих асоціацій.

Ключові слова: майбутні філологи, умова інтеграції, міжнародний освітній простір, комунікативна підготовка, іноземномовна комунікативна компетентність, комунікативні стратегії.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ФИЛОЛОГОВ К СОВЕРШЕНИЮ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Ю.А.Рыбинская

В статье отображены ключевые аспекты подготовки будущих филологов к воспроизведению иноязычной коммуникации в профессиональной деятельности. Проанализированы особенности повышения уровня коммуникативной компетентности будущих филологов. На базе анализа психолого-педагогических исследований выявлены особенности процесса формирования иноязычной коммуникативной компетентности, где необходимо принимать во внимание то, что влияет на эффективность усвоения иностранного языка.

В процессе исследования доказана эффективность следующих методов и инструкций ekleктического и эвристического характера: метод субъективной доминанты, написание креативных переводов, маевтики Сократа, творческих поисков, рифмованных ассоциаций.

Ключевые слова: будущие филологи, условие интеграции, международное научное пространство, коммуникативная подготовка, иностранная коммуникативная компетентность, коммуникативные стратегии.

PREPARATION OF FUTURE PHILOLOGISTS TO PROVIDING FOREIGN COMMUNICATION IN PROFESSIONAL SPHERE

Yu.Rybinska

The article reveals key aspects of future philologists' preparation for providing communication in foreign language in their professional sphere. The aim of the article is to observe the specific of the communicative competence level improvement in future philologists. It is found out the specific of the foreign communicative competence formation based on the psychological and pedagogical research, where it is necessary to take into consideration what influences the effective foreign language usage.

It is proved the effectiveness of the following methods and the instructions of eclectic and eureka character in time of research: method of subjective dominant, writing creative translations, Sokrat's maevtyka, creative search, rhyming associations.

Key words: future philologists, integration condition, international scientific space, communicative preparation, foreign communicative competence, communicative strategies.

Професійна комунікативна компетентність майбутніх філологів є професійно-особистісною характеристикою, яка виявляється в характері суб'єктивності студента в навчальній діяльності, забезпечує його готовність і здатність виконувати професійні функції відповідно до поставлених стандартів і вимог; бажання й уміння створювати нову реальність на рівні цілей, змісту технологій, а також розуміння й цілісного бачення майбутнім учителем і перекладачем змісту освіти й конкретної ситуації в ньому як гуманітарного феномена. Усе це забезпечується взаємозв'язком навчально-пізнавальної, науково-дослідницької, практичної педагогічної діяльності студентів-філологів.

Мета статті – дослідити особливості підготовки майбутніх філологів до здійснення іноземномовної комунікації.

Концептуальні ідеї нової стратегії фахової підготовки студентів вищих навчальних закладів, теоретико-методологічні та прикладні проблеми освітньо-педагогічної прогностики активно розробляються науковцями: Н. Авшенюк, А. Алексюком, В. Бондарем, І. Зязюном, Н. Клокар, В. Кравцем, Н. Кузьміною, В. Семиченко, С. Сисоєвою, В. Сластьоніним, Г. Терещуком та ін. Важливими для нашого дослідження є ідеї та висновки вчених щодо особливостей розвитку професійної педагогічної освіти в Україні та зарубіжних країнах на різних етапах історичного розвитку (Н. Абашкіна, В. Базуріна, С. Барбіна, М. Євтух, В. Лутай, О. Пехота, Л. Пуховська, В. Чайка, Г. Ясницький, М. Ноулз, А. Марк, Л. Лок та ін.).

Аналіз літератури показав, що формування професійної компетентності досліджували Л. Зеленська, Л. Карпова, Н. Кузьміна, А. Маркова; формуванню окремих аспектів професійної іншомовної компетентності присвятили свої дослідження В. Баркасі, С. Ніколаєва та ін. Результати аналізу психолого-педагогічних досліджень у галузі професійної підготовки фахівця свідчать про наявність різних підходів науковців щодо тлумачення категорії «професійна комунікативна компетентність». Дослідники окреслюють її як характеристику особи, як реалізацію професійних функцій, як сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь. Крім того, компетентність розглядається як система рівнів професійної майстерності (О. Савченко). А. Ковалів вважає, що компетентність є перехідним етапом між старанністю й досконалістю. Компетентність розглядають також як поінформованість, обізнаність, авторитетність (О. Мельничук). Окремі науковці (Л. Зеленська, Г. Селевко, А. Хуторський) розглядають ПКК як сукупність ключових, базових і спеціальних компетенцій. Під ключовими компетенціями розуміють загальні компетенції людини, необхідні для соціально-продуктивної діяльності будь-якого сучасного фахівця, а базові – це компетенції в певній професійній діяльності. Спеціальні компетенції забезпечують виконання конкретної педагогічної дії, розв'язання конкретної проблеми або професійного завдання.

Вивчення проблеми професійної компетентності показало її неоднозначність у сучасній педагогічній науці. Так, А. Маркова виокремлює певні її види – спеціальну компетентність, соціальну, особистісну та індивідуальну; на думку Є. Огарьова, вона включає п'ять компонентів: глибоке розуміння сутності виконуваних завдань і вирішуваних проблем; знання досвіду, який є в певній галузі, активне оволодіння його найкращими досягненнями; уміння обирати засоби й способи дії, адекватні конкретним обставинам місця й часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках і вносити корективи в процес досягнення цілей; І. Колеснікова визначає складові, основними з яких є особистісно-гуманні орієнтації, креативність, рефлексія тощо. Означені підходи дозволяють зіставити професійну компетентність зі здібностями, уміннями та знаннями, адекватними професійним завданням і достатніми для їх розв'язання, що частково співпадає з позицією нашого дослідження.

На думку З. Підручної, формування в студентів ПКК – це розвиток здатності й готовності здійснювати мовне посередництво на професійному рівні [6, с. 12].

У сучасній психолого-педагогічній літературі представлено чималий блок праць з теорії і досвіду розв'язання проблеми підвищення професійної компетентності фахівців: розроблено теоретико-методичні основи формування професійної компетентності вітчизняними та російськими вченими (Л. Мітіна, В. Сластьонін, Л. Карпова, Т. Ковальова, А. Макарова, Г. Онкович, О. Полуніна, Н. Лобанова, М. Чошанов та ін.), а також європейськими педагогами (Г. Халаш, Дж. Куллахан); розроблено низку концепцій, у яких дається характеристика професійної діяльності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, С. Рубінштейн). Становлення людини як суб'єкта праці, перетворення її на професіонала в результаті прояву соціальної активності у різних сферах діяльності обґрунтовано у працях І. Зязюна, Н. Кузьміної, Ю. Мороза, Т. Орлова та ін.

Упровадження розробленої нами моделі професійної комунікативної компетентності майбутнього філолога як його інтегрованої характеристики з урахуванням методологічних вимог до категорії «компетентність» та її формування; використання індивідуально-творчого підходу як базової ціннісної орієнтації, що визначає стратегію взаємодії викладача й студента; координації методів і технологій формування професійної комунікативної компетентності, які відповідають вимогам майбутньої

спеціальності та сучасним підходам до професійної підготовки фахівців у вищому навчальному педагогічному закладі, є необхідними сьогодні.

У контексті поглиблення розуміння сутності поняття «комунікативна компетентність» розглядаються такі тлумачення: комунікативна компетентність – уміння встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми (Г. Данченко, Ю. Жуков, С. Козак, С. Макаренко, Л. Петровська, П. Растенніков, Ю. Рись, В. Степанов, В. Ступницький); це володіння сукупністю певних умінь (Є. Головаха, Т. Ладиженська, Є. Мелібруда, Н. Паніна, Р. Парошина, М. Станкін); це знання норм і правил спілкування (А. Козлов, Т. Іванова). Ми розглядаємо комунікативну компетентність як складну інтегративну якість особистості, яка опосередковує професійну діяльність учителя й перекладача, спрямовану на налагодження, підтримку й розвиток ефективної взаємодії з учнями. Можна сказати, що комунікативна компетентність є і складовою, і базовою характеристикою професійної компетентності залежно від функції, яку реалізовує філолог у різних видах діяльності. Це твердження дає нам право розглядати комунікативну компетентність як професійну комунікативну компетентність учителя й перекладача.

Проблема спілкування та комунікативної компетентності є сьогодні актуальною і займає істотне місце в психологічній науці (Г. Андрєєва, О. Бодальов, В. Куніцина, О. Леонтєв, Б. Ломов, В. Москалець, Р. Немов, Л. Петровська, В. Погольша, Г. Рогова, К. Роджерс, А. Хараш, Є. Цуканова та ін.). В українській психології вагомий внесок у дослідження проблеми спілкування, комунікації зробили Г. Костюк, С. Максименко, В. Семиченко, В. Кан-Калік, С. Максименко, Л. Орбан-Лембрик. Положення про роль спілкування в розвитку вищих психічних функцій, про зв'язок спілкування та спільної діяльності, навчання й виховання розкривають Н. Жинкін, В. Кан-Калік; на проблеми ефективності сучасних педагогічних технологій указували В. Москалець, Т. Щербан та ін.

Стратегічний компонент ППКК майбутнього учителя іноземних мов і перекладача – це знання, уміння й навички використання комунікативних стратегій і тактик для здійснення ефективної комунікації. До професійного компонента належать якості, а також здібності, знання, уміння й навички студента, які забезпечать йому, з одного боку, знаходження та оперування іншомовною професійно значущою інформацією, знання фахової термінологічної лексики, уміння читати й визначати основне в спеціалізованих текстах, а з іншого – знання структури й особливостей організації спеціалізованого діалогу.

Констатуючи наявність у науковій літературі достатньо великої кількості досліджень у галузі професійної комунікативної підготовки й власне особливостей формування професійної комунікативної компетентності, варто відзначити їхню обмеженість у сфері підготовки майбутнього філолога засобами креативного перекладу, готовності до здійснення іноземномовної комунікації.

До вивчення питання професійного формування іншомовної комунікативної компетентності зверталися багато дослідників: Т. Алексєєва, Н. Андронік, О. Бессонова, О. Бігіч, Е. Вєрезуб, Н. Воронцова, К. Горбачова, Л. Гронь, Е. Жаркова, Е. Житникова, А. Лєонова, О. Касаткіна, О. Красковська, Н. Микитенко, Л. Михайлова, Л. Нагорнюк, З. Підручна, Ю. Сищенко, Л. Солощук та ін. Формування комунікативної іншомовної компетенції було предметом наукової уваги таких учених, як Е. Лобай, І. Сніцар та ін. Проблеми формування мовленнєвих навичок присвячені праці Л. Барановської, Ю. Пасова, В. Царькової, особливостей формування комунікативних стратегій – Н. Білоножко, І. Морозової, Л. Морської.

Велике значення для ефективної організації навчання на факультетах іноземних мов має зміна акценту в професійно-методичній підготовці філолога з нормативно-регламентуючої на індивідуально-творчу, що спонукає до розробки комплексної системи формування професійної комунікативної компетентності засобами креативного перекладу. Відповідно до цього ми обрали інноваційні стратегії побудови педагогічної системи, сутність якої полягає в удосконаленні комунікативних умінь і навичок іноземною мовою, формування мотиваційної спрямованості на самовдосконалення й саморозвиток професійно значущих якостей.

Отже, виділяємо основні положення статті:

1) одним із головних завдань запропонованої системи є формування навичок креативного перекладу й написання творчих робіт для розвитку іншомовного зв'язного мовлення;

2) для досягнення мети запропонованої системи слід приділити особливу увагу розгляду специфічних принципів. Пріоритетними з-поміж них є такі: принцип креативності, суб'єктивної домінантності, індивідуалізації навчання, орієнтації на майбутню професійну діяльність, комунікативності, музикоцентризму;

3) змістова частина розробленої моделі включає теоретичні знання основних положень загальної теорії творчості, педагогічної й методичної творчості;

4) спроектована модель педагогічної системи вибудовувалась на засадах еврилогізації і

психологізації – застосуванні методів, прийомів і форм, що найбільше спонукають до творчої активності індивідів, до спілкування, а також цілеспрямованої орієнтації навчального процесу на всі прояви особистості, психодіагностику її професійно значущих креативних якостей;

5) для оволодіння теоретичним матеріалом ширше застосовуються інтерактивні форми лекцій (проблемна, buzz-lecture, лекція-візуалізація та інші). Особливе місце в навчальній діяльності студентів на навчально-творчому етапі посідають workshops – особлива форма групової роботи, де надається перевага активним і навіть інтерактивним формам роботи й головна роль у розробці рішення належить власне учасникам групи, їхньому колективному обговоренню й індивідуальній консультації;

б) формування комунікативної компетентності майбутніх філологів пов'язане з розробкою системи використання комунікативних стратегій, які дають можливість мовцю організувати свої висловлювання настільки ефективно, щоб досягти найвищої мети в спілкуванні з конкретним носієм мови й донести до нього своє повідомлення. Пріоритетними методами й прийомами формування іншомовної професійної комунікативної компетентності є комунікативний метод навчання, методи активізації резервних можливостей студента (евристичний діалог Сократа, мозковий штурм, конференції ідей тощо), метод асоціацій, прийом візуально-кінестетичних асоціацій, запису власного мовлення іноземною мовою, прийом фонетичного протиставлення (contrasting phonetic technique), прийом сенсорно-чуттєвого зіставлення (five senses technique), проектні технології («book projects»). На нашу думку, проведення тренінгових занять з іноземної мови є дуже ефективним, має творчий характер і потребує від викладача як тренера реалізації всіх своїх професійних знань, умінь і навичок формування комунікативної компетентності. Автором розроблено курс професійно-творчого тренінгу, на якому послідовно відпрацьовуються усі компоненти творчої комунікативної діяльності;

7) доведено, що запорукою ефективною професійно спрямованою продуктивною взаємодією студентів і вчителя-фасилітатора є мотиваційний компонент як основа свідомого ставлення майбутнього педагога до навчальної діяльності. Важливим для нашого дослідження є формування лінгвопізнавальної та комунікативної мотивації, що полягає в позитивному ставленні студентів до мовного матеріалу та поглиблює інтерес до комунікативної діяльності іноземною мовою;

8) особливості педагогічної системи розглянуто крізь призму індивідуально-творчого підходу, який базується на диференціації творчих завдань відповідно до рівня можливостей і підготовки студента, а також допомагає забезпечити значно вищу результативність навчально-пізнавальної діяльності студентів. Основними аспектами цього підходу є актуалізація особистісного потенціалу й розблокування креативного потенціалу, внаслідок чого відбувається покращення якості засвоєння іноземної мови, підвищення рівня мовленнєвої культури. Використання мови, на думку Robert E. Ornstien, – це використання готових категорій, які допомагають формувати індивідуальну свідомість.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів, зумовлених проблемою формування професійної комунікативної компетентності майбутніх філологів. У процесі наукового пошуку визначено нові проблемні позиції, що потребують подальшого вивчення, як-от: дослідження можливих шляхів інтенсифікації навчальної іншомовної діяльності студентів за допомогою креативних перекладів, екстраполяції креативної методики на інші іноземні мови, формування системи вивчення іншомовних комунікативних стратегій майбутнього філолога.

Література

1. Авшенюк Н. М. Стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (кінець XX – початок XXI ст.) [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Миколаївна Авшенюк; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2005. – 237 с.
2. Агеев В.В. Введение в психологию человеческой уникальности / В. В. Агеев. – Томск : Пеленг, 2002. – 428 с.
3. Алтухова М.К. Обучение творческой письменной речи студентов третьего курса языкового пед. вуза : на материале англ. яз : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / М.К. Алтухова. – СПб, 2003. – 280 с.
4. Андронік Н.П. Навчання майбутніх учителів англійської мови на основі автентичних поетичних творів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Н.П. Андронік; Київський національний лінгвістичний ун-т. - К., 2009. - 24 с.
5. Дискурс іноземномовної комунікації / К. Кусько (заг. наук. ред.); Львівський національний ун-т ім. І.Франка. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 496 с.
6. Підручна З.Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / З.Ф. Підручна. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2008. – 20 с.

References

1. Avshenyuk N. M. Standartyzatsiya profesynoyi pidhotovky vchyteliv u Anhliyi y Uel'si (kinets' XX – pochatok XXI st.) [Tekst] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Nataliya Mykolayivna Avshenyuk; In-t pedahohiky i psykholohiyi prof. osvity APN Ukrayiny. – K., 2005. – 237 s.
2. Ageev V.V. Vvedenie v psihologiyu chelovecheskoy unikalnosti / V. V. Ageev. – Tomsk : Peleng, 2002. – 428 s.

3. Altuhova M.K. Obuchenie tvorcheskoy pismennoy rechi studentov tretogo kursa yazykovogo ped. vuza : na materiale angl. yaz : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / M.K. Altuhova. – SPb, 2003. – 280 s.
4. Andronik N.P. Navchannya maybutnikh uchyteliv anhlomovnoyi dyskusiyi na osnovi avtentychnykh poetychnykh tvoriv : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / N.P. Andronik; Kyyivs'kyy natsional'nyy linhvistychnyy un-t. – K., 2009.– 24 s.
5. Diskurs inozemnomovnoyi komunikatsiyi / K. Kus'ko (zah. nauk. red.); L'vivs'kyy natsional'nyy un-t im. I.Franka. – L.: Vydavnychyy tsentr LNU im. I. Franka, 2002. – 496 s.
6. Pidruchna Z.F. Formuvannya profesynoyi komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutnikh perekladachiv u protsesi fakhovoyi pidhotovky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Z.F. Pidruchna. Ternopil': Ternopil's'kyy natsional'nyy pedahohichnyy universytet imeni Volodymyra Hnatyuka, 2008. – 20 s.